

Tvorup og Sjørind Runestene.

Ved H. BILLESKOV JANSEN.

BEGGE disse to Stene, der viser en forbausende Overensstemmelse i Ordlyden og er fra ca. 1000, er da ogsaa rimeligvis begge satte af en og samme Kvinde, Aase, den ene over hendes Fader, den anden over hendes Mand. Tvorup-Stenen har følgende Indskrift:

”Aase satte denne Sten efter Ankiliir (?) sin gode Fader, som blev dræbt paa Ove-Hede og var saka Jutis Hirdmand.”

Sjørind-Stenen:

”Aase satte denne Sten efter sin Mand og Ægtefælle Aamunde, som var Finulfs Hirdmand.”

Stenenes omtumlede Skæbne er følgende:

Tvorup-Stenen var imellem de af det kgl.

Rentekammer 1652 - til Pladsen ved Runde Taarn i København - paabudt indsendte Runestene, men kom aldrig derover. Heldigvis havde imidlertid Worm i 1627 sendt sin betroede Tegner, Jonas Skonvig, ud for at aftegne mange Runestene, derimellem Tvorup; den henstod i Kirken, som altsaa den Gang endnu eksisterede. Skonvigs Indberetning og Originaltegning af Stenen er bevaret paa Universitetsbiblioteket, og ifølge Præste-Indberetning fra 1638 til Worm eksisterede den stadig i Tvorup Kirke, men ligesom Søren Abildgaard forgæves eftersøgte den 1760, foreligger der siden 1638 ingen Meddelelse om den og er - i mangfoldige Aar - anset for ”forsvunden”.

Sjørind-Stenen forsvandt ogsaa, men blev 1841 fundet, henstaaende ved Sjørind Kirkegaardsdige, blev købt af Pastor Madelung for en Specie og af ham ført til sin Kirke, Vang Kirke (Annex til Tvorup), hvor den staar den Dag i Dag. Stenene er - ialt Fald - altsaa rejste i umiddelbar Nærhed af hinanden.

Saaledes er det aldeles notoriske Grundlag for, hvad jeg nedenfor vil anføre.

Jeg skal ganske lade ligge den Discussion, som en ret bekendt Runolog, Lektor Fr. Orulf, Vejle, har rejst ved i ”Danske Studier” 1926 pag. 21-40 at fremsætte den overraskende, paa Grund af Overensstemmelsen i Ordlyden, Paastand: at Tvorup- og Sjørind-Stenene er identiske, paa hvilket Med-Udgiver af det nye store Runeværk Erik Moltke svarede i Aarb. for nord. Oldkyndighed 1936 pag. 243-44 med fuldstændig Benægtelse deraf. Jeg gaar - i denne Afhandling - altsaa ud fra, at Tvorup-Stenen er forskellig fra Sjørind-Stenen og det saa meget mere, som jeg - naar jeg paa Universitetsbiblioteket med væbnet Kritik og under stærk Lup - har studeret Skonvigs Blyantstegning af 1627 til Worm, maa sige, at den gør et stærkt Indtryk paa mig af: at Skonvig - uden Familien - har kunnet læse hele Inskriptionen. Alene Aases Faders Navn - Ankiliir? - og første Rune derefter, hvilken dog sikkert er f, første Rune i fathur, har maaske voldt ham noget Besvær. Aarsagen hertil er - maaske -, at Faderens Navn er det eneste Stykke paa Stenen med Binderuner. Jeg maa derfor anse Skonvigs Gengivelse for paalidelig paa alle væsentlige Punkter.

Samtidig med, at Skonvig i Tvorup Kirkes Vaabenhus tegner Stenen af til Worm, tilskriver han ham - bl. a. - følgende Sagn, som han hørte derude i Tvorup og som E. Moltke paa citerede Sted gengiver saaledes:

”Stenen var rejst over en Konge, som var fribytter; han havde til huse paa Fersborg, hvis ruiner endnu saas lige øst for kirken paa en lille holm i et lidet vand, hvortil man i gamle dage kunde løbe ind med Skibe.”

Naar Moltke - noget haardhændet synes jeg - henretter Lektor Orulfs nævnte Paastand, vil jeg have Lov til at sige, at han ikke er inde i Thy's topografiske Intimiteter som vi Gamle fra Thisted Museum. Han oplyser ikke, at ”Fersborg” maa være ”Færgeborg”, hvis Ruiner (Voldbanke) ligger den Dag i Dag *ganske som Skonvig saa dem i 1627*. Om Identiteten kan der iøvrigt være saa meget mindre Tvivl, som Skonvig - i nævnte Indberetning til Worm - oplyser, at den nærliggende Proprietærgaard: ”Færgeborg” (der eksisterer som Proprietærgaard den Dag i

Sjørind-Stenen

Dag) - har faaet sit Navn efter det gamle ”Færgeborg” og at der var fundet:

”baade ancher, blocke af kaaber og andet skibsredskab -.”

Nogen Vægt som Kilde kan Sagn nu godt have, men især da, naar Talen er om en saa isoleret Landsdel som Thy og den Trofasthed Befolkningen deroppe udviser ved Minders Bevarelse.

Som gammel Thybo kunde jeg derfor ikke være i mindste Tvivl om, at det ”Fersborg”, som staar hos Skonvig 1627, er: ”Færgeborg”, hvis Voldbanke - som sagt - ligger Øst for Tvorup Kirkes Ruin, fotografisk identiter med, hvad Skonvig saa i 1627. Hvor mange Gange har jeg ikke - af de Gamle fra Vang-Tvorup, naar

vi røg vore Aftenpiber paa de romantiske Rester af den gamle Borg, hørt fortælle Sagn om den haarde Herre, der levede og regerede i den Borg - eller paa det Slot -, paa hvis Rester vi nu laa. For os - viderekomne - stod Oldtiden - i den ofte pragtfuldt synkende Sol - op igen! Saa meget mere, som ingen Voldbanke i Thy er mere sagnomspundet end Færgeborgs Jordvolde.

Arkæologisk skal jeg oplyse, at der aldrig nogensinde er funden en brændt Mursten i Sjørind Volde eller Færgeborg Voldbanke, hvilket daterer disse til før ca. 1150 - da denne Teknik indførtes til Danmark fra Lombardiet (Sorø & Ringsted, i Følge Mag. Clemmensen). Desværre er Tiden ca. 1000 og Thy noget, der - til Dato - skjuler sig dybt i Jorden og derfor kun træffes ved tilfældige Dybdegravninger. Sophus Müllers Udgravning for ca. 60 Aar siden af Broen fra det høje Land mod Syd ind til "Sjoring Volde" viste jo nærmest fra Slutningen af "Vikingetid", ca. 1000, altsaa netop Runestenenes Tid.

I Tvorup Inskriptionen staves Stedet, hvor Aases Fader blev dræbt: Aufu Hede, hvilket let, gennem Tiderne, som ogsaa Moltke paa citerede Sted gaar ud fra, nu vilde være - Ove Hede. Herr Moltke gaar endog saa vidt - for Fuldstændigheds Skyld - at oplyse, at der i 1856 eksisterede en "Ove Hede" i Ove Sogn, Aalborg Amt, Hindsted Herred, men med den Masse Mil mellem Tvorup og Ove Sogn kan vi, for aldeles sikkert, lade den Ove Hede ude af Betragtning. Men - atter - faldt jeg, da jeg læste Moltkes Afhandling, ligesaa øjeblikkeligt som da jeg læste "Fersborg" tilbage paa mit indgaaende Kendskab til Thylands Topografi; thi der ligger jo da Syd for Tvorup den ret store og lange Sø, Ovesø (under Thy's største Herregaard "Tandrup"), og hvorfor skulde der saa ikke være, eller have været, en Ove Hede? Guderne skal vide, at der fra Ovesø til Tvorup, *indenfor den brede Vesterhavs-Klitrække*, ligger og er nok af Plads paa de øde Strækninger til en Hede.

Der synes ikke i Mands Mindes Tid at have været - paa nævnte Terrain - et saadant, der kaldtes Ove Hede. Familiene fra "Færgeborg" og "Tandrup" har meddelt mig, at de aldrig har hørt det, og ej heller har jeg kunnet faa dette oplyst gennem Stednavneudvalget eller Matrikel-Kontoret. Men helt bortset fra de 2 sidste Aarhundreders relativt korte Tid - vil jeg bestemt mene, at naar en - ganske øjensynlig saa energisk og højtstillet Kvinde som Aase - skrev paa sin Faders Sten, som hun skrev - (hvilket er uhyre tydeligt paa Skonvigs Tegning fra 1627) - saa var der ogsaa paa hendes Tid en Aufu Hede.

Jeg slutter mig ganske til Moltkes Bemærkning i cit. Værk (pag. 247) om, at Skikken at rejse Runestene har været en Modesag hos Datidens Overklasse og at det er bemærkelsesværdigt, at 2 af vore berømteste Runestene, Tryggvælde- og Glavendrup-Stenene, er rejst af samme Kvinde: Ragnhild, henholdsvis for sin I og II Mand, og Gnuvas Dronning, Astrid, 2 Sten for sin Søn Sigtryg (Vedelspangstenene). Slige Forhold viser os, at Kvinden, ved Aar 1000, havde baade Myndighed, Magt og Indflydelse, hvis Forholdene førte det med sig.

Og saa slutter jeg denne lille Afhandling af med nogle Ord om Aase, der - jo mere jeg beskæftigede mig med Sagen - tog mine Tanker fangen og i min Fantasi og i hvad jeg véd om Danske ca. 1000 lod mig danne mig et Billede af hende:

Aase overlevede jo baade sin Fader (Ankiliir), der var saka iutis Hirdmand, og sin Mand, som var Hirdmand hos Finulf. Vel er det en Hypothese, men paa Grundlag af det foran oplyste, anser jeg det ingenlunde for usandsynligt, at Aases Fader var Hirdmand paa "Færgeborg" og hendes Mand Hirdmand paa "Sjørind-Borg". Ruinernes Alder er - ingenlunde - udelukket fra at være fra Runestenenes Tid, der - notorisk - er ca. 1000.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1939, side 255-261)